महाराष्ट्र शासन
संचालक फलोत्पादन
(कृषि आयुक्तालय)
कृषि भवन जवळ, शिवाजीनगर, पुणे-४११ ००५
दुरध्वनी क्र.०२०-२५५३८०९५/२५५३७९५७ ई-मेल -phytocell@gmail.com

पत्र

जा.क्र.कृआ/फलो-३/आपयो/२१-२२/मा.सु./ २३०५३ /२०२१
कृषि आयुक्तालय,(फलोत्पादन विभाग) महाराष्ट्र राज्य,
पुणे- ४११००५, दिनांक :- २० जुलै, २०२१

प्रति,

विभागीय कृषि सहसंचालक,
ठाणे / पुणे / नाशिक/
लातूर / अमरावती / नागपुर

विषय :- आदिवासी कुटूंबाच्या परसबागेत फळझाडे व भाजीपाला पिकाची लागवड योजना सन २०२१-२२ मार्गदर्शक सुचना.

संदर्भ :- कृषि व पदुम विभाग शासन निर्णय क्र.आपयो-२०२१/प्र.क्र.१०८/९-अे,दि.०९/०७/२०२१

राज्यातील पालघर, ठाणे, पुणे, अहमदनगर, नाशिक, धुळे, नंदुरबार, जळगाव, नांदेड, अमरावती, यवतमाळ, गडचिरोली, चंद्रपुर व गोंदिया या १४ जिल्हयांमध्ये आदिवासी कुटूंबाच्या परसबागेत फळझाडे व भाजीपाला लागवड योजना सन २०२१-२२ मध्ये राबविण्यास संदर्भिय शासन निर्णयान्वये रु.१८.०० लाख इतक्या कार्यक्रमास प्रशासकीय मान्यता प्रदान करण्यात आली आहे. यामध्ये प्रलंबित दायित्व आधी पुर्ण करावे तदनंतर उर्वरित निधीच्या मर्यादेत कार्यक्रम राबविण्याच्या सूचना आहेत. योजना अंमलबजावणीसाठीचा भौतिक व आर्थिक लक्षांक स्वतंत्रपणे कळविणेत येईल्. योजना अंमलबजावणीच्या मार्गदर्शक सुचना सोबत सहपत्रित करण्यात येत असून त्यानुसार आवश्यक ती कार्यवाही तात्काळ सुरु करण्यात यावी.

सोबत- वरील प्रमाणे.

संचालक फलोत्पादन
कृषि आयुक्तालय,महाराष्ट्र राज्य,
पुणे- ४११००५

प्रत :- १. मा.सहसचिव, कृषि व पदुम विभाग,मंत्रालय विस्तार,मुंबई-३२ यांना माहितीस्तव सविनय सादर.
२. मा.आयुक्त (आदिवासी विकास) महाराष्ट्र राज्य नाशिक यांना माहितीस्तव सविनय सादर.
३. संचालक, कृषि प्रक्रिया व नियोजन, कृषि आयुक्तालय,महाराष्ट्र राज्य, पुणे-५ यांना माहिती तथा आवश्यक त्या कार्यवाहीसाठी.
४. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी, पालघर, ठाणे, पुणे, अहमदनगर, नाशिक, धुळे, नंदुरबार, जळगाव, नांदेड, अमरावती, यवतमाळ, गडचिरोली, चंद्रपुर व गोंदिया यांना माहिती तथा आवश्यक त्या कार्यवाहीस्तव अग्रेषित.

Scanned by CamScanner

आदिवासी कुटूंबाच्या परसबागेत फळझाडे व भाजीपाला पिकाची लागवड योजना सन २०२१-२२ मार्गदर्शक सुचना .

१.प्रस्तावना -

राज्यात आदिवासी भागातील आदिवासी कुटूंबाचे कुपोषणाचे प्रमाण कमी करण्याच्या उददेशाने आदिवासी कुटूंबाच्या परसबागेत फळझाडे व भाजीपाला लागवड करण्यास प्रोत्साहन देण्याची योजना राज्यात सन २००३-०४ पासून राबविण्यात येत आहे.

आदिवासी भागात कुपोषणाचे प्रमाण जास्त असल्याने त्यांचे आहारात जीवनसत्व व इतर आवश्यक पोषक द्रव्ये उपलबध होण्याच्या हेतूने या कुपोषित भागासाठी पौष्टीक आहार योजना तयार करण्यात आली आहे. परसबागेत उपयुक्त् फळे व भाजीपाल्याचा समावेश करुन आहार अन्नद्रव्याच्या दृष्टीने परिपुर्ण करता येणे शक्य होईल. राज्यातील पालघर, ठाणे, पुणे, अहमदनगर, नाशिक, धुळे, नंदुरबार, जळगाव, नांदेड, अमरावती, यवतमाळ, गडचिरोली, चंद्रपुर व गोंदिया या आदिवासी भागातील कुपोषणाचे प्रमाण कमी करण्याच्या उददेशाने पौष्टीक आहार निर्माण करण्यासाठी आदिवासी कुटूंबाच्या घराभोवती असलेल्या परसबागेत विशिष्ट भाजीपाला व फळांची निवड करुन लागवड करण्यास प्रोत्साहन देण्यासाठी सदर योजनेस शासन निर्णय दि.०९ जुलै, २०२१ अन्वये प्रशासकीय मान्यता प्राप्त झाली असून एकुण प्रस्तावित कार्यक्रम २९.९९ लाखापैकी योजनेकरीता एकुण रक्कम रु.१८.०० लाख एवढया निधीच्या कार्यक्रमाला प्रशासकीय मान्यता प्राप्त झाली आहे.

२.उदिष्ट -

आदिवासी लाभार्थ्याच्या परसबागेत फळझाडे व भाजीपाला पिकांची लागवड करण्यासाठी ११९०४ उदिष्ट निश्चित करण्यात आले होते. कृषि व पदुम विभाग शासन निर्णय क्र.आपयो-२०२१/प्र.क्र.१०८/९-अे, दि.०९/०७/२०२१ अन्वये सन २०२१-२२ मध्ये योजनेच्या अंमलबजावणी करीता अर्थसंकल्पीत केलेल्या रु.३०.०० लाख निधीच्या ६०% मर्यादेत म्हणजे रु.१८.०० लाख एवढा निधी प्राप्त होणार आहे. सन २०१७-१८, २०१८-१९ व २०१९-२० मधील दायित्वा संदर्भात आयुक्तालय स्तरावरुन आपणास कळविण्यात आल्यानंतरच प्रलंबित दायित्व प्रथमत: अदा करण्याची कार्यवाही करावी.उर्वरित निधीनुसार योजना अंमलबजावणीसाठी भौतिक व आर्थिक लक्षांक स्वतंत्रपणे कळविण्यात येईल.

सदर उदिष्ट साध्य करण्यासाठी फळझाडे व भाजीपाल्याची कलमे/रोपे ही शासकिय रोपवाटीका, कृषि विद्यापिठ रोपवाटीका अथवा नोंदणीकृत खाजगी रोपवाटीमांमधुन पुरविण्यात यावीत. तसेच बियाणे, महाराष्ट्र राज्य बियाणे महामंडळ यांचेकडून उपलबध करुन घ्यावे. कलमे/रोपे व बी-बियाणाचा पुरवठा एकूण रु.२५२/- तरतुदीच्या व क्षेत्राच्या अधीन राहून देण्यात यावा.

३.लाभार्थी निवड -

आदिवासी क्षेत्रातील ज्या कुपोषणग्रस्त गावांमधील आदिवासी कुटूंबाकडे शेतजमीन किंवा परसबाग उपलब्ध् असेल अशा आदिवासी लाभार्थीची सन २०२१-२२ या वर्षी लाभार्थी म्हणुन निवड करण्यात यावी. राजमाता जिजाऊ माता बाल आरोग्य व पोषण मिशनच्या बैठकांतील निर्णयांची अंमलबजावणी होण्याच्या दृष्टीने लाभार्थी निवड करताना ज्या आदिवासी कुटूंबात कुपोषित बालके असतील अशा आदिवासी शेतक-यांच्या कुटूंबाला या योजनेचा प्राधान्याने लाभ देण्यात यावा, मात्र यापुर्वी लाभ घेतलेल्या लाभधारकांना या योजनेचा पुन्हा लाभ देण्यात येऊ नये.

आदिवासी कुटूंबामध्ये कुपोषणाचा प्रश्न मोठया प्रमाणावर असल्याने विशेष बाब म्हणुन ज्या जिल्हयातील सर्व आदिवासी शेतक-यांना या योजनेचा यापुर्वी लाभ दिलेला आहे अशा जिल्हयांमध्ये ज्या आदिवासी शेतक-यांनी या योजनेमध्ये पुर्वी लाभ घेतलेला आहे त्यांना चक्रिय पध्दतीने किमान ५ वर्षाचे कालावधीनंतर पुनश्च लाभ देण्यात यावा असे प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

Scanned by CamScanner

४.फळझाडे / भाजीपाला -

या कार्यक्रमांतर्गत् १) चिकू २) आंबा ३) पेरु ४) दोडका ५) गवार ६) मेथी ७) पालक ८) दुधी भोपळा चा मागणीनुसार इतर भाजीपाला जसे आलू,वांगी इ.स्थानिक गरजेनुसार आवश्यक /मागणी असलेली फळझाड ची कलमे/रोपे व भाजीपाला रोपे / बियाणे यांचा पुरवठा करण्यात यावा.

५.लाभ द्यावयाचे साहित्य व सामुग्री पुरवठा --

लाभार्थीस कलमे/रोपे तसेच बी-बियाणाचा पुरवठा एकूण रु.२५२/- तरतुदीच्या मर्यादेत १००% अनुदानावर परसबागेतील लागवड योग्य असलेल्या क्षेत्र मर्यादेच्या अधिन राहून देण्यात यावा.

६.अनुदान --

या योजनेअंतर्गत् प्रति आदिवासी कुटूंबाना कमाल रु. २५२/-एवढया मर्यादेत खर्च अपेक्षित आहे. या अंतर्गत् आवश्यकतेनुसार फळझाडांची रोपे /कलमे व भाजीपाला बियाणे पुरविण्यात यावीत. लाभधारकांना फळझाडे व भाजीपाल्याची कलमे/रोपे ही शासकीय अथवा नोंदणीकृत खाजगी रोपवाटिकांमधून घेता येतील.यापैकी बियाणे घटकाचा पुरवठा महाबिजकडून करावा. प्रती लाभार्थी रु.२५२/- किंमतीची फळझाडे /भाजीपाला बियाणे याची सविस्तर माहिती खालील प्रमाणे-

आदिवासी शेतक-यांना द्यावयाच्या फळझाडे व भाजीपाला रोपे/बियाणे चा तपशिल.

अ.क्र.	फळे /भाजीपाला	कलमे/रोपे/बियाणे (संख्या प्रमाण)	अंदाजित रक्कम रुपये
१	चिक्कू	१	६०
२	आंबा	१	५०
३	पेरु	१	४०
४	दुधी भोपळा	५० ग्रॅम	२४.४०
५	दोडका	५० ग्रॅम	२६.८५
६	गवार	५० ग्रॅम	१८.५०
७	मेथी	१०० ग्रॅम	११.००
८	पालक	१०० ग्रॅम	२१.२५
	एकूण		२५२/-

७.अंमलबजावणी करणारी यंत्रणा-

सदर कार्यक्रम संबंधीत जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांचेमार्फत राबविण्यात यावा.

८.लाभार्थी प्रशिक्षण -

रोपांची लागवड,जोपासना,फळे काढणी व भाजीपाला यांचे खाद्यपदार्थ तयार करणे इत्यादिबाबत प्रशिक्षण ग्रामस्तरावर देण्यात यावे. प्रशिक्षणासाठी येणारा खर्च आत्मा विभागाकडील तरतूदीमधुन करण्यात यावा.

९.सनियंत्रण व आढावा-

Scanned by CamScanner

संबंधीत जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी या योजनेचा गावनिहाय आढावा घेवून लागवडी संबंधीचा अहवाल व योजनेचा प्रगती अहवाल विभागीय कृषि सहसंचालक यांचेमार्फत संचालक (फलोत्पादन) यांनी प्रतीमहा सादर करावा.

१०.योजनेअंतर्गत् तपासणी-

या योजनेअंतर्गत् लागवड केलेल्या परसबागेतील लागवडीची तपासणी खालील मापदंडानुसार करण्यात यावी.

१)	विभागीय कृषि सहसंचालक	०.५ टक्के
२)	जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी	१ टक्के
३)	उपविभागीय कृषि अधिकारी	२ टक्के
४)	तालुका कृषि अधिकारी	५ टक्के
५)	मंडल कृषि अधिकारी	२५ टक्के
६)	कृषि पर्यवेक्षक	१०० टक्के

११.मुल्यमापन-

या योजनेचे मुल्यमापन दरवर्षीप्रमाणे करण्यात येऊन त्याबाबतचा मुल्यमापन अहवाल खालील प्रमाणे विहित तक्ता क्र.१ ते ४ मध्ये पाठविण्यात यावा.

तक्ता क्रमांक-१

१	लाभार्थीचे नांव	
२	गावाचे नाव	
३	तालुका	
४	जिल्हा	
५	लाभार्भिचे वर्गीकरण	आदिवासी /बिगर आदिवासी

तक्ता क्रमांक -२

योजनेत सहभागी झाल्याचे वर्ष			
योजनेअंतर्गत फळझाडे/भाजीपाला यापैकी कशाचा समावेश होता (नांवे व संख्या द्यावी)			
अ.क्र.	फळे/भाजीपाला प्रकार (लागवड साहित्य)	लाभार्थीना द्यावयाची कलमे/रोपे/बियाणे (संख्या प्रमाण	अंदाजित रक्कम
१	चिक्कू	१	६०
२	आंबा	१	५०
३	पेरु	१	४०
४	दुधी भोपळा	५० ग्रॅम	२४.४०
५	दोडका	५० ग्रॅम	२६.८५
६	गवार	५० ग्रॅम	१८.५०
७	मेथी	१०० ग्रॅम	११.००
८	पालक	१०० ग्रॅम	२१.२५
	एकूण		२५२/-

Scanned by CamScanner

तक्ता क्रमांक -३

१	लाभार्थीने लाभ घेतलेले वर्ष							
२	लाभार्थीस मिळालेले उत्पादन							
	फळपिके				भाजीपाला			
	फळपिकाचे नाव	उत्पादन (किलो)			भाजीपाला पिकाचे नाव	उत्पादन(किलो)		
		स्वत: वापर	विक्री	एकूण		स्वत: वापर	विक्री	एकूण
१.	चिक्कू				१. मेथी			
२.	आंबा				२.पालक			
३.	पेरु				३.दुधी भोपळा			
					४.गवार			
					५. दोडका			
इतर भाजीपाला जसे आळू,वांगी इ.त्याचप्रमाणे स्थानिक गरजेनुसार आवश्यक /मागणी असलेली फळझाडे यांची कलमे/रोपे तसेच भाजीपाला रोपे /बियाणे								
	एकूण				एकूण			

तक्ता क्रमांक -४

१	योजनेबाबत लाभार्थीचे अभिप्राय	
२	क्षेत्रिय अधिकारी/कम्रचारी यांचे अभिप्राय	
३	क्षेत्रिय अधिकारी /कर्मचारी यांचे ना,हुददा व सही	

गोषवारा पत्रक

अ.क्र.	गावाचे नाव	तालुका	लाभार्थी संख्या	यशस्वी लाभार्थी संख्या	अयशस्वी लाभार्थी संख्या	पुरविण्यात आलेल्या कलमा/रोपांची संख्या	पुरविण्यात आलेल्या निविष्ठा/किलो ग्रॅम
१	२	३	४	५	६	७	८

१२.आहरण व संवितरण अधिकारी -

या कार्यक्रमासाठी जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांना जिल्हास्तरावर आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणुन प्राधिकृत करण्यात येत आहे.

१३.अनुदान लेखाशिर्ष-

या योजनेअंतर्गत् होणारा खर्च रु.३०.०० लाख (अक्षरी रुपये तीस लाख फक्त) सन २०२१-२२ या वर्षाकरीता मंजूर व अर्थसंकल्पीत केलेल्या निधीच्या ६०% च्या मर्यादेत म्हणजेच रु.१८.०० लाख तरतूदीनुसार खालील लेखाशिर्षातून भागविण्यात यावा.

मागणी क्र.टी-५,२४०१-पीक संवर्धन,
(७९६) जनजाती क्षेत्र उपाययोजना
(०१)(३२) आदिवासी जिल्हयात परसबाग योजना
(२४०१ A८०६) ३३ अर्थसहाय्य

Scanned by CamScanner

मंजुर कार्यक्रम-

या योजनेअंतर्गत् राबवावयाच्या जिल्हा निहाय कार्यक्रमाचे बीडीएसवर अनुदान प्राप्त होताच यथाशिघ्र पाठविण्यात येत आहे. तसेच आदिवासी जिल्हयामधील तालुक्यांची यादी प्रपत्र-१ मध्ये सहपत्रित करणेत येत आहे, त्याप्रमाणे योजना राबविणेबाबत तात्काळ कार्यवाही करणेत यावी.

प्रपत्र-१

आदिवासी उपयोजनेंतर्गत जिल्हानिहाय तालुक्यांची माहिती

अ.क्र.	जिल्हा	उपयोजनेंतर्गत् समाविष्ट तालुके
१	ठाणे	१.शहापूर ,२.भिवंडी,३.मुरबाड
२	पालघर	१.डहाणू,२.तलासरी,३.पालघर,४.वसई ५.मोखाडा,६.जव्हार,७.वाडा
३	पुणे	१.जुन्नर,२.आंबेगाव
४	नाशिक	१.कळवण,२.सुरगाणा,३.बागलाण,४.पेठ, ५.दिंडोरी,६.इगतपुरी,७.नाशिक,८.त्र्यंबकेश्वर
५	धुळे	१.साक्री,२.शिरपूर
६	नंदूरबार	१.तळोदा,२.अक्राणी (धडगाव),३.अक्कलकुवा ४.नवापूर,५.शहादा,६.नंदूरबार
७	जळगाव	१.चोपडा,२.यावल,३.रावेर
८	अहमदनगर	अकोले
९	नांदेड	किनवट
१०	यवतमाळ	१.मारेगाव,,२.यवतमाळ,३.बाभुळगाव,४.कळंब ५.राळेगाव,६.केळापूर,७.घाटंजी,८.पुसद ९.महागाव,१०.उमरखेड
११	गडचिरोली	१.सिरोंचा,२.अहेरी,३.एटापल्ली,४.धानोरा ५.कुरखेडा,६.गडचिरोली,७.आरमोरी,८.चामोर्शी
१२	चंद्रपुर	१.राजुरा,२.गोंडपिंप्री,३.मूल,४.चंद्रपुर,५.नागभिड, ६.शिंदेवाही,७.ब्रम्हपुरी,८.चिमूर,९.वरोरा १०.भद्रावती
१३	अमरावती	१.धारणी,२.चिखलदरा
१४	गोंदिया	१.गोंदिया,२.गोरेगाव,३.तिरोडा,४.अर्जुनी/मोर ५.देवरी,६.आंमगाव,७.सालेकसा,८.सडक अर्जुनी

टिप- उपरोक्त तालुक्याव्यतिरिक्त नवीन तालुक्यांचा आदिवासी विभागामार्फत समावेश झालेला असल्यास त्या तालुक्यामध्येही ही योजना राबविण्यात यावी.

संचालक फलोत्पादन
कृषि आयुक्तालय,महाराष्ट्र राजय,
पुणे- ४११००५

Scanned by CamScanner